

מגד

יורחחים

154

תמוז תשע"ב

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

על משנת הראי"ה

כשם שהאדם צריך להגביר כח עצמו שלא יהי' מושפע מאחרים יותר מדאי, כן צריך שלא לחפוף להיות יותר מהראוי משפיע על אחרים לאכופ עליהם לקבל את מידותיו, דעותיו הפרטיות וכיו"ב. עין איה ברכות פ"ט אות סג

השפעה ללא כפיה

חדשים לבקרים צצות במרחבי ארצנו ישיבות חדשות ויש מהן שמבקשות ליחד את ישיבתם בקו מיוחד או בדרך מיוחדת – עד כאן הכל כשורה. קנאת סופרים תרבה חכמה, אך יש מהן המבקשות להכתוב לתלמידיהן את הקו המיוחד שלהן, שלא תמיד הוא מתאים לאופיו ותכונותיו של התלמיד. הן עושות זאת מפני שהן חושבות שהאמת הצרופה היא אך אצלן ומשום כך הן מרשות לעצמן להכתוב אותה לתלמידיהן. השאלה היא האם הנהגה זו נכונה, עד כמה חייו של האדם צריכים להיות מוכתבים על ידי אחרים? הרמב"ם באגרתו לאחינו יושבי ארץ תימן כותב: "...ודע כי כמו שינצל הסומא בהשענו על הפקח בלכתו אחריו, לפי שהוא יודע בעצמו שאין לו עינים שיוורוהו הדרך הישר, וכמו כן שינצל החולה שאינו יודע מחכמות הרפואות בשמעו עצת הרופא שיהיגהו וידריכהו, לפי שאינו יודע מחכמות הרפואות בשמעו עצת הרופא שיהיגהו וידריכהו, לפי שאינו יודע הדברים הממיתים ולא המחלימים המצילים, וישמע לעצתו כל מה שיאמר לו – כמו כן ראוי להמון למסור משענתם על הנביאים בעלי העינים האמיתיות... ואחרי הנביאים – החכמים החוקרים ורודפים יומם ולילות הסברות והדעות כדי שידעו איזו מהן אמת ואיזו מהן שוא". מדברי הרמב"ם משמע שהישענות האדם על אחרים לכאורה היא מומלצת, אבל נשים לב שהרמב"ם מדבר על "ההמון" שהוא נבער מדעת והוא דומה לחולה או סומא. והשענות על האחר היא בדיעבד אבל לכתחילה ודאי רצוי שהאדם לא יהיה חולה או סומא, נבער מדעת, אלא ידע בכוחותיו שלו לנווט את עצמו. מה הייתה עמדתו של הראי"ה בשאלה זו? בספרו "עין איה" על דברי הגמרא (ברכות נה ב) שאדם שחלה לא יגלה ביום הראשון את מחלתו לאחרים, ורק מכאן ואילך יגלה אותה – מסביר הראי"ה שהאדם צריך קודם כל לעזור בעצמו לעצמו מבלי להזדקק לקבל טובה מזולתו, מפני שהאדם צריך שיחזק את עצמו בכוחו העצמי מבלי להשען על עזרה מאנשים זולתו, וזה בין בעינים גופניים ובין בעינים רוחניים. רק כאשר הוא רואה שאינו יכול לעזור לעצמו לבד, יפנה לעזרת אחרים. הנהגה זו אנו שומעים גם ממה שסיפר בנו הצעיר של הרב חרל"פ, הרב יוסף דוד, ששאל את אביו, מדוע הוא נוסע ליפו אל הרב קוק? מה יש ברב מיפו שאין ברבני ירושלים? – ענה לו אביו: "ראשית יש אנשים

שנשמותיהם שייכות זו לזו עוד לפני ביאתן לעולם. בנוסף, הרב מיפו לא משעבד אותי לסגנון מסוים, כשאני מציג לפניו את לבטיי ובעייתי הרוחניים, הוא נותן לי לראות איפה שאני נמצא מצד עצמי". מדבריו של הרב חרל"פ אנו לומדים שתי הנהגות של הראי"ה: האחת שהמשפיע על אחרים לא יכפה את דעתו על הזולת ולא ינסה להפוך או לשנות את טבע זולתו. הנהגה זו תואמת את השקפתו של הראי"ה שכתב: "כי האדם לא ימצא את אושרו אשר הוא מבקש אלא רק אם יפעל על פי תכונתו הטבעית" (עין איה, שבת, פ"א אות פ"ד). דבריו נאמרו על דברי אביו (שם) שאמר: "שמי שנותן בגד לכובס, יתן לו את הבגד במידה ויקח אותו ממנו באותה מידה, שאם ימתח או יכווץ את הבגד יפסיד אותו" לפי הסברו של הראי"ה הכובס הוא מי שבא להשפיע על האדם לנקות ולזכך את המגרעות שבמידותיו, והבגד במשל הוא המידות והתכונות של האדם. ואומר אביו שמי שבא לטהר את כוחות נפשו יתבונן תחילה על תכונתו הטבעית עד היכן היא מגיעה מעצם טבעה, וימדוד עד כמה פעלה עליה ההדרכה המוסרית של כבישת המידות וצירופן, שאם ישנה אותן מטבעם הפסידים, מפני שהשחית בזה את הכוחות הנפשיים שלו מעצם טבעו. ומוסיף שם הראי"ה, כי בורא עולם שם בטבעו של כל אחד ואחד מבני האדם את חלקו בחיים, על כן עליו להשכיל ולהטיב על פי הכוחות שחננו הבורא יתב' בהם כמאמר הכתוב: "כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי" – ומסיים הראי"ה: ומי זה ישלח יד לשנות סדרי היצירה.

עבודתו של האדם אינה מהדברים הקלים, עליו להיות מצד אחד קשוב לכל מה שמתרחש סביבו, להיות בבחינת 'חכם הלומד מכל אדם' אך יחד עם זאת להתנהל לפי התכונה הטבעית שלו. הראי"ה מתאר זאת: "לפעמים אדם נופל מדעתו כששומע גדלות של בחינה שאינה מידה שלו, ונעשה מבוטל בעצמו. והעצבון מתחיל לעמם את זוהר נפשו מפני שכל מעמדו הרוחני נעשה אז כהה לפי אותה מדת גדלות שאינה לערכו. צריך אז להתחזק בעצמו שלא לקנאות בחלקו של אחר ולהשתמש רק משפלות זו לפי המידה הראויה לבצר (להשפיל) כח הגאווה. שלא תזוח דעתו עליו. ומכל מקום יהיה מרוצה ושמח בחלקו מאוד, ויוסיף להחזיק במעוזו ואז יבקע כשחר אורו וארוכתו מהרה תצמיח. הרב יעקב פילבר, י-ם ת"ו

אהבת חיים - אהבה שאיננה עיוורת.

לאהוב ולהיות מודעים לחסרונות, ולכן הם נוטים לצבוע בוורוד כדי לאהוב ולעתים לצבוע בשחור ולסלק את האהבה.

למרות העיסוק הנרחב של הרב בקריאה לאהבת ישראל וללימוד סודות האהבה הזו, אין בדבריו קריאה לאהבה עיוורת. נהפוך הוא, הוא מבקש לבסס את האהבה שלנו על מודעות כדי שהאהבה הזאת תהיה גם מנוף לתיקון הדברים שאינם ראויים, לכן הוא כותב (שם בסעיף ג): **"האהבה הגדולה, שאנחנו אוהבים את אומתנו, לא תסמא את עינינו מלבקר את כל מומיה. אבל הינו מוצאים את עצמיותה, גם אחרי הביקורת היותר חופשית, נקייה מכל מום. 'כולך יפה רעייתי ומום אין בר'."**

הרב עורך כאן חלוקה משמעותית. אנחנו אוהבים את העם הזה על עצם היותו, אנחנו יודעים כי תקוות העולם טמונה בעם הזה וכי יש בידו גלגול בעולם את המימד האלוקי בתוך החיים. אף על פי כן איננו אומרים כי כל מה שנעשה על ידי עם ישראל הוא כבר טוב, איננו אוהבים אהבה עיוורת, אהבתנו מפוקחת ורואה בעין בהירה את הבעיות, את הכשלים ואת כל מה שיש לתקן, ואחרי כל זאת אנחנו אוהבים.

אולי זוהי משמעות חדשה לביטוי "אהבת חיים" – זו איננה אהבה בגלל כל הסיבות הגלויות, זוהי אהבת חיים, אהבה שלמראית העין אין לה סיבה, היא 'בחיים', אבל למען האמת היא ביטוי לחן פנימי הקושר בין האוהב לנאהב, בין כל אחד מאיתנו לבין עם ישראל.

יש לדייק ולומר כי האהבה הזאת איננה רק אהבה לעם ישראל. בניגוד לעמים אחרים שאהבתם לעצמם עלולה להיות הסיבה לניכור כלפי עמים אחרים או במצבים קשים יותר שגאה תהומית, כפי שחוונו באירופה לפני למעלה משישים שנה. בעם ישראל אין זה כך, אהבת ישראל נובעת מפני הברכה שיש ביכולתו של העם שלנו להביא לעולם כולו, ולכן לא תיתכן שאהבה לישראל ושגאה לאומות העולם ידורו בכפיפה אחת. הרב כותב בעניין הזה (שם בסע' ה) דברים מוחלטים: **"אהבת ישראל מחייבת אהבת כל האדם, וכשהיא מטביעה שגאה לאיזה**

אחד הנושאים המרכזיים ביותר במשנת הרב קוק הוא נושא האהבה. אהבה בכלל ואהבת ישראל בפרט. מקובל לחשוב שהאהבה היא פרי הרגש ולכן אין האדם שולט בה. הוא אוהב את מי שהרגש שלו מניע אותו לאהוב ושונא את מי שהרגש מנווט אותו לשנוא. כיוון שהרגש הוא המפקד על האהבה, קשה לתעל אותה למקומות מסוימים, לכן אנחנו מוצאים מדי פעם אהבה הרסנית, שכביכול אין לנו דרך להתמודד איתה.

הרב קוק לא ראה באהבה פרי של רגש בלבד, האהבה היא כוח החיים החזק ביותר בעולם, היא נובעת מהיות הבריאה כולה גילוי של הקדוש ברוך הוא, שהוא אחד ושמו אחד, על כן כל היצורים שברא מבקשים להתאחד. הכוח הדוחף אל האחדות הזו נקרא אהבה. אין זה רגש חולף ותזזיתי כפי שנדמה לפעמים, אלא כוח חיים יסודי שניתן לפתח אותו וללמוד אותו.

אהבת ישראל היא לא פחות ממקצוע שצריך ללמוד אותו ולהעמיק בו, כפי שכותב הרב ב"אורות ישראל", בפרק הרביעי העוסק באהבת ישראל: **"אהבת ישראל והעבודה של הסגוריא על הכלל ועל הפרטים, איננה רק עבודה הרגשית לבדה, כי אם מקצוע גדול בתורה וחכמה עמוקה ורחבה, רבת הענפים שכולם צומחים ויונקים מלשד טל אור תורת חסד."**

למראית עין האהבה איננה הגיונית, ולכן "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוז לו", אבל האהבה שרויה במקום הסמוי מן העין, ולכן כדי ללמוד אהבת ישראל כראוי יש לינוק מפנימיות התורה. העולם ההלכתי יכול רק לצוות על ביצוע "ואהבת לרעך כמוך", אבל רק לימוד אמונה מעמיק יכול לחשוף בפנינו עד מה האהבה הזאת טבעית לנו.

על פי רוב אנשים מאוהבים הם אנשים עיוורים. הם אינם מסוגלים לראות את החסרונות של נשוא אהבתם, ובמידה רבה הם חוששים לפקוח את העיניים ולהכיר במציאות שמכילה גם פגמים וסדקים, שמא יאבדו את הצידוק לאהבה. לאחר שתמה תקופת ההתאהבות נפקחות העיניים וכל אחד מרגיש בחסרונותיו של הזולת, והאהבה מתהפכת לפעמים לאכזבה ולביקורת. אנשים מתקשים

כ"ה תמוז תרע"א – 1911

באגרת שלהלן פונה מרן הרב מתוך לבו הכואב להנהלת הקרן הלאומית לישראל, לסייע בידו ככל אשר יוכלו למנוע את ההפקרות בשמירה על קודשי ישראל בארץ ישראל המתחדשת.

ב"ה, עיה"ק יפו ת"ו ר"ה תמוז תרע"א
להדרת כבוד ועד הנהלת "הקופה הלאומית לישראל"

שלו' רבי!

בתור איש פנימי, שעניני ישובנו בארץ ישראל נוגעים אל לבו, הנני מוצא את עצמי מחוייב להודיע לכבוד הועד ולהעיר את רוחו, להגן בכל היכולת שבידו, לדבר עיקרי ויסודי אחד הנוגע למעמקי חיי הישוב, לכבודו ושכלולו ולכבוד הקופה הלאומית בכלל, ולהתפתחותה והרחבתה בישראל.

ידעו אדוני הנעלים, שהשיטה של העלבת קדשי דתנו הקדושה בצורה בולטת מאד, ביחוד בחילול שבתות וימים טובים, התפשטה מאד בחלקי הישוב, ביחוד בחוות של הקופה הלאומית. אין הפועלים והפקידים מתחשבים כלל, עם הקדוש לישראל, ובשאת נפש מחללים הם את קדושת ימי קודש, בעבודות פומביות, בנסיעה, רכיבה, במשא והבערה. והנם נוהגין בהם מנהג חול לגמרי, לדאבון לב כל אשר רגש ישראל חי בקרבו המשתומם למראה עיניו לראות קודש קדשו נרמסים בידי אחים, בארץ ישראל, בארץ הקודש.

הדבר הגיע עד כדי מדרגה נוראה, אשר אם לא תבא עצת חכמה ויושר לעזור בעד הרעה, ד' יודע מה יוכל להיות אחרית מפח נפש כזה! עליכם, רבי המשרה ורבי הפעלים, החובה להניא בפקודה חזקה מאד, ובגערה גדולה, את כל הפועלים והפקידים, העומדים תחת פקודתכם, בקרקעות אשר לקופה הלאומית, לסור מדרכם זה, ולהחל לנהוג מנהג קדושה וכבוד בכל קודש ד' אשר לישראל, ולהשמר מכל חילול יום קודש. בתקותי שדברי המעטים הללו יעשו את משלחתם נאמנה, הנני חותם בכל רגשי כבוד ויקר.

אגרות הראיה ב, שס

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. העתק ממכתבי זה שלחתי ג"כ לה"מזרחי".

חלק מן האדם, הוא סימן שלא נטהרה עדיין הנשמה מזוהמתה, ועל כן אינה יכולה להתייחד בעדן האהבה העליונה".

בשל היות אהבת החינם יסוד מרכזי בישראל מתבקש לדון בשאלת שנאת החינם שתפסה בדברי ימי ישראל מקום כואב לא פעם. זה התחיל אצל יוסף ואחיו, במלחמת האחים הראשונה, המשיך בהתפלגות מלכות ישראל ונמשך עד עצם היום הזה בגילויים כאלה ואחרים של שנאת חינם. מניין נובע הכוח הזה וכיצד יש לרומם אותו למקום אחר?

בפירוש עין אי"ה למסכת שבת, כותב הרב כי דווקא בשל התפקיד הלאומי העצום של ישראל, וכוח האחדות החזק שבו, ישנה סכנה לאובדן המאפייני הייחודי של כל יחיד ויחיד מישראל ושל כל שבט ושבט. הסכנה הזו גדולה משום שלהצלחת האומה אנו נדרשים לכל הכוחות המצויים בעם, ואיננו רוצים להפוך לעם שמשטש את זהות חלקיו. רגע לפני הפיכתנו לעם מתגלה מאבק שנועד לחדד את תפקיד כל שבט באומה. בימי דוד ושלמה זכינו לכך שכל הכוחות התאחדו תחת מנהיגות אחת שלא טשטשה את ההבדלים והזהויות הייחודיות. לצערנו, בימי רחבעם וירבעם לא השכיל עם ישראל להבין שכל חלקיו זקוקים זה לזה ונפרדנו, אך בעת הגאולה ישובו השבטים להתאחד (כמבואר באריכות במאמר "המספד הגדול", בספר מאמרי ראי"ה, דברים שנכתבו לאחר פטירת הרצל).

השנאה הזו נועדה לחדד את הדעות השונות, ולכן היא מבצבצת שוב עם שובנו לארץ, אבל סופה להיות. השנאה הזו גורמת לכל דעה בישראל לחדד את שיטתה ולהביא אותה לידי מיצוי, עד שבסופו של תהליך, כל כוח יתבסס אבל יחוש שאינו שלם לכשעצמו ויגיע לשלמות רק כאשר יתאחד עם הכוחות האחרים באומה באהבת חינם שלמה.

"ואם נחרבנו ונחרב העולם איתנו בשנאת חינם, נשוב וניבנה באהבת חינם".

הרב ליאור אנגלמן
גבעת זאב

פרסום ראשון של פיסקה של הרב קוק

בנושא טעמי המצוות, קדושת הבכור, ואבולוציית המוסר והאהבה לילדים

האם לטורח הגידול ומיעוט פיתוח רגשי אהבת האם.¹⁰ ע"כ הוגן הבכור בזכויות יתרות, למען יחובב הרבה ולא תפגע בו יד, וההרגל של אהבת בנים והוקרת ערכם, אשר יכה שורש ביחש אל הבכור, יעשה פרי גם ביחש ליתר הבנים, לעורר¹¹ את רגשי הטבע הטובים בנוגע לאהבת הילדים.

במצרים כבר באה התרבות למדה זו של אהבת הילדים, עד שההגנה על הבכורים היתה כבר קבועה. ע"כ היתה מיתת הבכורים המכה המרעשת ביותר.

המעמד הגבוה ויכול להשפיל¹² אח"כ ע"י שני מעמד החיים,¹³ והיסוד המעמיד את זה צריך שמירה מרובה מאוד, ע"כ לא יוכל גם האב לעקר את זכות הבכורה,¹⁴ כי טובת הכלל¹⁵ דורשת את הוקרתה ושמירתה, - הנטיית היותר חזקות מתגלות בבכור, ע"כ במעלת האומה הייתה הבכורה ראויה להיות עומדת על מכוון כבודה וקדושתה. כשירד המצב ע"י עבודת העגל ירד כבוד הבכור,¹⁶ מפני שבמצב הירידה המוסרית הנטויה היותר חזקות אינן דוקא המשובחות, ואינן ראויות להיות למפלטי הנתיב בחיים. מ"מ מידת היתרון שהוקיר את הבכור, על שם מה שיהיה באחרית¹⁷ כשיתוקן הכל,¹⁸ ולהגן מפני הירידה של הריגת הילדים, שלא תתרבה, היא קימת ועומדת.¹⁹ וכך היא המדה של ההדרכה האלוהית, שהיא משתדלת להעלות את העולם, ולשמור אותו מירידה אחרי אשר יעלה,²⁰ ושמירה זו צריכה היא גם מירידה שאינה קרובה, וגם אם אלפי שנים וצירופי המוני סבות יעברו עד אשר תרד האנושיות אל מעמקי תהום, אחרי אשר כבר עלתה והתרוממה ממנו, מ"מ צריכה היא הגנה אלוהית ע"י חוקים נצחיים שהם שומרים את חומותיה. (סוף עמ' 1, ותום הפיסקה שטרם פורסמה).

תכלית²¹ של רוב המצוות שבין אדם למקום ביחוד מכוונת היא להעמדת ישראל לעם עושה פעולתו האלהית בעולם, בין עמים רבים, ועליון על כל גויי הארץ. אך מחסרון הידיעה במעלתם של ישראל, שהוא גורם להכניס יאוש בלב הרפויים בדעת למראה הגלות, ולאבד מן הלב את ערך כח גאולתם של ישראל, נבעו דעות חיצוניות, שמעלת את רוב המצוות נהפך בהן לרושץ. כי מיתרל הרפיון בציור ישועת ד' לעמו נאבדה דרך ההכרה, שגם בגלותנו הנונו עומדים הכן למצב הגאולה, ואשר על כן לכל דבר הקים בתוכנו, בתור תשמיש לאומה מזה²² יש לו כל ערכו בכל עת וזמן.

ומתוך חסרון הכרה זו באה המחשבה, שעכ"פ אותו הכה המדיני, הרודה כופה ומעניש, צריך להנטל בגלות, ויחס השלילה הזה אל כח המשפט והחיוב המוחלט גרם גם לבטול גמור. אבל באמת יש לדעת, שדוד מלך ישראל חי וקיים, וכל הענינים, הנועדים לקיומה וזחקה, הרוחני והחמרי של כללות האומה, עומדים בנו הכן, ולא נתבטלו כלל מפני הגלות, הנחשבת רק לשצף קצף ולרגע קטן לעומת ימי העץ ימי עמי, שיבאו לטובה בחסדי ד', כשיתן עד למלכו וירים קרן משיחו.²³

ערך: הרב ארי יצחק שבת

9. נדמו שהיו מתחננים בגיל צעיר ביותר, ונכל רק לדמיון כיצד יגבו בנות 12 לאבידת חירות בין רגע ב"אשמת" הוולד. כלומר, בלידת בכורתה, בחבורה המסוימת, טרם פיתוח רגשי אהבת האם.
 10. בזמנה להתפתחות אהבת הילדים באנושות הנזכר, סובר כאן הרב שקיימת גם התפתחות דומה בכל אדם, ראו אפיקים בנגב, עמ' 756, "אז היתה האם הרחמנית של עכשיו, בשוין נפש ממשלת את עוללה, כאשר היה מכביד עליה על טיפול גדול, יותר מכח סובלה, והיתה קצה בחייו בהתקצפה. וכבר היה חלק גדול מן המין האנושי למרמס לפריצי חיות ולברות לשיניהם, ואהבת המשפחה יסוד התרבות האנושי לא היה אפשר כלל שצמצא בשכלולה".
 11. מדגיש שהטבע המבורך לאהבת הבנים נמצא, אך זקוק לפיתוח.
 12. כך מסביר הרב את הצורך לעגן קדושת הבכורה בחוק מצווה, גם לאחר שהתחזקה באנושות כולה האהבה לבנים.
 13. כפי שנפל לאחר חטא אדם וחווה.
 14. דברים כא, יז.
 15. כאמור, טובת הכלל הוא בכפיית קידום האהבה לבכורים, וממילא אהבה לכל הילדים.
 16. במדבר ג, מא, "ולקחת את הלויים לי אני ד' תחת כל בכור בבני ישראל".
 17. בקבצים מכת"י קדשו ב, עמ' טו-טז, סובר הרב שלעיתים תחזור העבודה לבכורים, וכן באור החיים, ויחי מט, כח.
 18. ראו אפיקים בנגב, עמ' 757, שמסיבה זאת, לעתים גם לא יהיה צורך בחבלי לידה, "אמנם כל דבר שנעמד לתעודה, שיש לו תכלית ומטרה בהמצאו, יתמיד רק עד התמלאת תעודתו, ולא יותר.
 19. למרות שאיבדו הבכורים את תפקיד העבודה, נשארה להם קדושת הבכורה וחובותיה. ראו בחיי אדם, לב, ח, ובמשנה ברורה קכח, כב, שאם אין לו, נוהגים שבכור יטוול את ידיו של הכהן לפני נשיאת כפים.
 20. למרות שהאנושות התקדמה, צורך ב"סטותם", כדי למנוע גלישה בחזרה על המדרון החלקלק של היצרים השפלים. אנו מכירים סכנה זאת בחיים הפרטיים, כגון בגמילות אלה שהתמכרו, אך מחדש כאן הרב שיש גם צורך לך מבחינה אנתרופולוגית, לגבי האנושות כולה. למשל, יחד עם ההתקדמות הרבה בתחומי השוויין ונגד הגזענות, העבדות והשויביניזם, אנו האמים היום התדרדרות מדרגות שכבר השגנו, בנושא הצניעות.
 21. מכאן ואילך יש פסקה ערוכה, כנראה ע"י הרב צב"י, המתבססת על פסקה פז, בקבצים מכתב יד קדשו א, פנקס "ראשון לפי" (עמ' קכד) = פנקס יג (עמ' סז), העוסק את היא בטעמי המצוות.
 22. כך מודפס כאן, אך הפיענוח מכת"י פנקס הוא: חיה, וכן נראה יותר מהקשר.
 23. נראה שבכ"ר הקשר הענייני בין ב' הפסקאות, שחוברו כן מנקטים שנייה. בדומה לדרגת הבכורים שהייתה, נעלמה, ועתידי לשבו, כך גם המצוות האלוהיות בישראל, שנפסקו במשך הגלות, אך היו קיימים בכח ועתידי לחזור.

להלן פיסקה חדשה של מרן הרב קוק זצ"ל שמעולם לא התפרסמה,¹ בנושא טעמי המצוות בכלל, ובפרט קדושת הבכורים, אהבת הבנים, אבולוציה מוסרית ועוד.

מצאתי את הפיסקה במרכז התיעודי של בית הרב, מתוקתקת במכונת כתיבה, בצורה דומה לפסקאות שמסר הרמ"צ נריה

להדפסה על פי כתי"ק של הרב זצ"ל ולפעמים על פי עריכת בנו, הרב צבי יהודה זצ"ל. מדובר בשני עמודים שנמצאו ביחד, כאשר העמוד השני (המזוהה כהמשך הראשון על ידי המספור "2" שבראשו), עוסק אף הוא בטעמי המצוות ושבתולת באופן זמני, מזוהה בוודאות כפסקה שנכתבה על ידי הרב וערוכה, כנראה על ידי הרב צב"י,² המתבססת על פסקה פז, בפנקס "ראשון לפי" בקבצים מכתב יד קדשו א (עמ' קכד) = פנקס יג (עמ' סז). מהסגנון המובהק,³ ובמיוחד מהתוכן⁴ ומהסמיכות לפסקה השנייה (תלמידי הרב קוק לא מעיזים, ובצדק, להצמיד דבריהם לדברי רבם), מוכח שאף הפסקה הראשונה נכתבה על ידי הרב, כנראה בתקופת בויסק לפני עלייתו בשנת תרס"ד, ויתכן שנערכה אף היא על ידי בנו יחידו, שהצמיד, כדרכו, שתי פסקאות הקשורות זו בזו, למרות שבאו מפנקסים שונים של אביו הרב. אמנם, יש מקום לעיין בשאלה מדוע לא שלח הרב את הפיסקה הזאת לפרסם ב"הפלט", כמו פסקאות אחרות כה דומות? השאלה הזאת היא קריינאליית משום שאם לא היינו מוצאים פסקאות דומות, היינו אומרים שאם הרב לא פרסמו, אולי עדיף שגם אנו לא נוציא אותו לאור?

אמנם מצאה שוהר הרב קוק בעצמו פרסם רעיונות דומים ביותר, למשל, שהחולשה הרוחנית והאגואיזם שהביאו לחטא אדם וחווה, הביאו גם ליגון ואנחה בטיפול הילדים, ו"הנפילה המוסרית עצמה, נטלה את זיו האהבה הטהורה" לילדים. לכן היה צורך לתיקון על ידי גזירת חבלי הלידה, שמטרתם, כמו שכתב כאן לגבי הקדשת הבכורים, להוסיף געגועי האם לילדיה, שדווקא מתחזקים על ידם.⁵ ברם עם ההתעלות המוסרית, המתפתחת בעזרת העונש המתקן הנזכר, ומזוהרת בעזרת המצוות האלוהיות, ואף הזמן תורם את שלו (לפי חוקי האבולוציה החומרית, האנתרופולוגית והמוסרית שחקק הבורא), אזי כמו שלפני החטא, גם בעתיד לא יהיה צורך לאותם חבלי לידה,⁶ כשם שכותב כאן הרב שלא יהיה צורך בענישת הבכורים מעבודת המקדש.

בנוסף ל"תקדים" הרעיוני שכבר פרסם הרב, הצמדת הפיסקה עם פיסקה אחרת, ע"י הרב צבי יהודה, שטרם וערך כנראה מתוך תכנון לפרסם, מצביעה על כך שאכן הייתה כוונה להוציאה לאור.

קדושת הבכורות,⁷ היא הגנה לעומת הריגת הילדים, שהיתה נהוגה בקדמות הימים,⁸ ביותר בבכורים, מפני מיעוט ההרגל של

1. בכתב-העת "המעין", נפרסם בע"ה פיסקה זאת עם הרחבות ותוספת מראי מקומות, ומקבילות רבות בתוכן ובסגנון ממקורות שונים מכתבי הרב.
 2. אחרים לא מעיזים לנגוע ולשנות שיתיים כה רבים בסגנון המקורי של הרב, כמעט כולם על ידי שניו סודי המילים, תוך כדי שמירה על המילים עצמם, שזה בדיוק סגנון העריכה של מורנו הרב צב"י.
 3. סגנון הכתיבה מראים במיוחד לסגנון של הרב מתקופת בויסק, לפני עלייתו בשנת תרס"ד, ובמיוחד לביטויים זהים ב"תעודת ישראל ולאומיות", "עצות מרחוק" ו"אפיקים בנגב", אוצרות הראי"ה, תשמ"ח, עמ' 684-779.
 4. העיסוק הנוגה והחדשי בטעמי המצוות גם מתאים לתקופה המוקדמת שהזכרנו, עת כתיבת "אפיקים בנגב", "הפלט" בתרס"ג. הרעיון המרכזי כאן של האבולוציה האנתרופולוגית של אהבת הבנים, רעיון נועד שלא מתאים כלל לעמיתיו הרבניים, דומה להפליא לכיוונו של הרב ב"חזון הצמחונות", שם מסביר הרב שהמצוות מקדמות את האנושות מבחינה מוסרית לקראת האבולוציה הערכית עד למשל, שתיגלה האנושות כולה מרעיון אכילת בעלי החיים. אף התפתחות האהבה לילדים בעזרת המצוות, הרעיון המרכזי כאן, מופיע שם, בעמ' 756-757.
 5. שם.
 6. "אפיקים בנגב", עמ' 756-757.
 7. למשל, שמותו ב, ג, "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא", הייחוד המקורי של הבכורים לעבודת ה', וכך גם את זכותם לרשעה כפולה. יתכן שהסברו של הרב מתייחס גם למצוות של קדושת בכור בהמה, שצבטו ביחד בשמות יג, יב-א.
 8. ראו דברי הרב קוק בנושא בעולת ראייה, עמ' צג, שאחד מהלקחים המרכזיים של עקדת יצחק הוא להפסיק את פולחן הקרבת הבנים. הכיוון שמציע כאן הרב, מופיע אצל אנתרופולוגים המסבירה את תופעת האהבה של הורים לבניהם מוסבר כהתפתחות תועלתית. ניתן רק לשער שמא נשאר שריד לאותו יצר להריגת ילדים המדובר, בדיכאון שלאחר הלידה (Post-Partum Depression), ותופעה זאת של הריגת ילדים מוכרת לפעמים גם בבעלי חיים.

מגד ירחים
 עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"
 רח הרב קוק 9 ת.ד. 6275, ירושלים 91062
 טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
 www.moresheet.co.il/beit-harav
 www.yeshiva.org.il גם באתר:
 עיצוב גרפי: ש. יוסטמן
 עריכה: שושנה רייך

